

نقش صنایع دستی به مثابه صنایع فرهنگی و خلاق در رشد اقتصادی

بادداشت سیاستب فرهن اندیشکده حکمر و اب، فر هنگ و صنایع خلاة نقش صنایع دستی به مثابه صنایع فرهنگی و خلاق در رشد اقتصادی کشور ناهید صادقی زهر ا اکبری ۱۴۰۲		نوع سند حوزه تخصصی برنامه عنوان نگارنده / نگارندگان ناظر کیفی مشاور / مشاوران ارزیاب / ارزیابان موعد تحویل تاریخ انتشار مخاطب / کارفرما
مالکیت فکری و حق تألیف		
توضیح حق تألیف و مالکیت فکری		فرد / مؤسسه
----- -----		----- -----

جملات کلیدی

کلمات کلیدی صنایع دستی، صنایع فرهنگی و خلاق، توسعه اقتصادی

نقش صنایع دستی به مثابه صنایع فرهنگی و خلاق در رشد اقتصادی کشور

صنایع دستی را تولید کالاهای تزئینی و کاربردی با دخالت دست و با استفاده از ابزار ساده تعریف می‌کنند. با توجه به این تعریف از صنایع دستی، لوازمی که به صورت تولید انبوه یا با ماشین‌آلات مختلف ساخته می‌شوند جزء صنایع دستی نیستند. عده‌ای صنایع دستی را از کار هنری دستی متمایز می‌کنند و برای آن، کاربرد مصرفی قائل می‌شوند.

حضور مؤثر و خلاق انسان در شکل دادن به محصولات و امکان ایجاد تنوع در آن، صنایع دستی را در مقوله صنایع فرهنگی و خلاق قرار می‌دهد. چرا که صنایع خلاق اشاره به آن بخش از فعالیت‌های اقتصادی دارد که با بهره‌برداری از دانش و اطلاعات، چرخه‌هایی از خلق، تولید و توزیع کالا و خدمات را رقم می‌زند و در آن، خلاقیت و سرمایه فکری لازمه اصلی کار هستند (سپهر نیا و همکاران، ۱۳۹۱).

به عقیده پژوهشگران، صنایع فرهنگی و خلاق کلید رشد و توسعه اقتصاد در قرن حاضر است. مفهوم اقتصاد فرهنگی از جدیدترین مفاهیم در حوزه اقتصاد و فرهنگ است. در واقع صنایع خلاق مجموعه‌ای از فعالیت‌های دانش‌بنیان است که دانش و فناوری‌های مبتنی بر حوزه هنر و فرهنگ، و نه محدود به آن، را در خدمت تولید ارزش افزوده‌ی اقتصادی قرار می‌دهد. با در نظر داشتن این نکته کشورها می‌توانند با بکار گرفتن استعدادهای خلاق و میراث فرهنگی خود باعث رشد اقتصادی جوامع شوند (چاووش باشی و همکاران، ۱۳۹۵).

صنایع دستی در ابتدای ظهور خود، پاسخگوی نیازهای زیستی و روزمره افراد در روستاها و شهرها بودند. اما پس از انقلاب صنعتی و ورود ماشین‌آلات و کارخانه‌ها به عرصه اقتصادی شهرها و کشورها، نقش صنایع دستی دستخوش تغییر شد؛ اما همچنان صنایع دستی به دلیل اهمیت اقتصادی، فرهنگی و هویتی ملت‌ها نقش مهم در کل دنیا دارند و مورد توجه هستند. صنایع دستی این قابلیت را دارند که با تکیه بر کسب و کارهای خانگی، فرصت‌های شغلی زیادی را برای زنان و افراد کم‌توان جامعه ایجاد کنند و بر رشد تولید ناخالص ملی اثرگذار باشد. ویژگی‌های خاص اقتصادی صنایع دستی که شامل بومی بودن صنعت، نیاز به سرمایه اولیه

کم، ارزش افزوده بالا به دلیل حضور خلاق نیروی کار، توان جذب بالای درآمد ارزی و... است می‌تواند فرصت رشد اقتصادی و توسعه‌یافتگی را هموارتر کند.

با وجود پتانسیل‌های ذکر شده در حوزه صنایع دستی کشور متأسفانه «سهم ایران از بازار جهانی ۸۰۰ میلیارد دلاری صنایع دستی در سال ۲۰۲۲، فقط ۰.۰۰۵ درصد (۵ هزارم) بوده است. صادرات کشور ما از ۲۳۷ میلیون دلار در سال ۹۵ به ۳۲۲ میلیون دلار در سال ۹۹ رسیده و با روند کاهشی، در سال ۱۴۰۱ میزان ۲۲۴ میلیون دلار را تجربه کرده است.^۱ حال، پاسخ به این مسئله که «چرا با وجود چنین ظرفیت‌های بالقوه، آنطور که باید دستاوردهای قابل توجهی از بازار جهانی این صنعت در کشور حاصل نشده است؟!» حیاتی به نظر می‌رسد. برای پاسخ به این پرسش می‌توانیم نگاهی به تجربه‌های موفق و سیاست‌های اتخاذ شده توسط کشورهای پیشرو در جهان و کشورهای همسایه داشته باشیم.

کشورهای پیشرو در صادرات صنایع دستی در جهان، به ترتیب کشورهای چین، آمریکا و آلمان هستند. کشور چین در سال ۲۰۲۱ توانست، حدود ۳۳۶۳ میلیارد دلار از این صنعت کسب درآمد کند. این کشور تمدنی چندهزار ساله دارد و فرهنگ و هنر غنی آن، تنوعی بی‌نظیر از صنایع دستی را رقم زده است. همچنین وجود جمعیت بسیار زیاد که درصد بالایی از آن‌ها نیز روستایی هستند، تولید صنایع دستی در این کشور را تسهیل کرده است. چین در راهبرد توسعه خود به صنایع روستایی توجه کرده و تأثیر صنایع دستی بر گردشگری را نیز جدی گرفته است. شرکت ملی واردات و صادرات صنایع دستی و هنری این کشور عهده‌دار صدور این محصولات است.^۲

در میان کشورهای همسایه و در حال توسعه، کشور هند یکی از تأمین‌کنندگان مهم صنایع دستی به بازار جهانی است. توجه به سیاست‌های در پیش گرفته توسط این کشور برای رشد بازار صنایع دستی برای کشور ما حائز اهمیت است چرا که کشور هند زمینه‌های مشترک تاریخی، فرهنگی و ادبی با ایران دارد و آثار به

^۱ به نقل از مریم جلالی؛ معاون صنایع دستی کشور

^۲ namafar.ir

جامانده در بخش‌های مختلف هنری، معماری و ... این رابطه‌ی عمیق را نشان می‌دهد. در بازار گسترده صنایع دستی، کشور هند توانسته حدود ۳۹۶ میلیارد دلار از صادرات کالاهای موجود در حوزه صنایع دستی درآمد داشته باشد و بیشترین میزان صادرات را به آمریکا دارد. حدود ۴۳ درصد از سهم صادرات هند در صنایع دستی و کالاهای هندی به آمریکا تعلق دارد.

روشن است که ما قدرت رقابت اقتصادی در این صنعت با کشورهایی مانند چین، آمریکا و آلمان را نداریم، اما می‌توانیم مسیر حرکت کشورهای همسایه خودمان را مدنظر قرار دهیم از جمله کشورهای مالزی و هند. یکی از دلایل اصلی رشد این صنعت در هند، هدف‌گذاری دقیق برای توسعه بازارهای صادراتی صنایع دستی در این کشور است که پا را فراتر از محدوده جغرافیایی گذاشته و بازارهای مناسب در آن سوی کره خاکی مانند: آمریکا، انگلستان، فرانسه، ایتالیا، آلمان، کانادا و ... را پیدا کرده است.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که صنایع دستی قابلیت‌های زیادی نیز در شکل‌گیری توسعه پایدار کشور دارد. از آنجایی که صنایع دستی از نظر اقتصادی و اجتماعی و چه از منظر محیط‌زیست و حفاظت از منابع تجدیدناپذیر برای نسل‌های آینده، ظرفیت‌های ویژه‌ای دارد می‌تواند زیرساخت محکمی برای توسعه پایدار در جامعه شود. اهدافی که برای توسعه پایدار در دنیا توسط سازمان ملل متحد در نظر گرفته شده است؛ مانند ارتقای رفاه و پایان‌دادن به گرسنگی و فقر، رشد اقتصادی و اشتغال پایدار، برابری جنسیتی و کاهش نابرابری‌ها، تغییر الگوهای تولید و مصرف پایدار، ارتقای اکوسیستم و حفاظت از محیط‌زیست و ... (مرادخانی، ۱۳۹۵) که می‌تواند منطبق با ویژگی‌های صنایع دستی در کشور ما باشد چرا که تحقق این اهداف با جدی گرفتن حوزه صنایع دستی و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در این حوزه به‌راحتی امکان‌پذیر است.

به‌عنوان جمع‌بندی در پایان این جستار کوتاه باید گفت که صنایع دستی مانند دیگر حوزه‌های فرهنگی و خلاق در جامعه می‌تواند سبب توسعه اقتصادی و رشد آن باشد. مشخصه بارز صنایع خلاق استفاده از علم و فناوری در عرصه‌ی به‌هم‌پیوسته و از هم متأثر اقتصاد و فرهنگ است که این امر در توجه به صنایع دستی به‌عنوان یکی از حوزه‌های صنایع فرهنگی و خلاق، تأثیر به‌سزایی در پیشرفت جامعه خواهد داشت. به بیانی دیگر، شناخت ظرفیت‌های منحصربه‌فرد صنایع دستی در کشور، شناخت بازارهای هدف در جهان، حمایت از

تولیدکنندگان این صنعت و تلاش برای معرفی بیشتر آن، چه در داخل و چه در عرصه‌های بین‌المللی به تقویت چندجانبه توسعه فرهنگی، اجتماعی و در نهایت اقتصادی کشور کمک می‌کند.

پژوهشکده سیاست‌گذاری
دانشگاه شریف

spri.sharif.ir

spri@sharif.ir

[sharif.policy](https://www.instagram.com/sharif.policy)

[sharif-policy](https://www.linkedin.com/company/sharif-policy)

t.me/spri1

تهران، بلوار تیموری، میدان تیموری، محوطه آموزش دانشگاه شریف،
پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه شریف

۰۲۱-۶۶۰۶۵۱۴۰

